

NOTE DE EPIGRAFIE ROMÂNÔ-CHIRILICĂ

Inscripții funerare româno-chirilice din Transilvania ne-au parvenit relativ puține. În jurul mănăstirilor ortodoxe din Transilvania, dar și în sate, unora dintre morminte li s-au pus pietre cu inscripții funerare în slavo-română, iar din secolul al XVII-lea în limba română cu chirilice. Ele au fost, evident, mai numeroase, dar puține s-au păstrat pînă astăzi în picioare, fapt ce îngreunează un viitor studiu asupra scrisului lapidar româno-chirilic transilvănean. De aceea, sînt prețioase monumentele funerare avînd inscripții românești din secolele XVII—XVIII care ies la iveală întîmplător sau din săpături arheologice sistematice.

1. Inscripția funerară de la Moldovenești (Turda) din 1749

În timpul săpăturilor arheologice efectuate la fortificația și așezarea feudală timpurie de la Moldovenești (Turda) de către specialiștii Mircea Rusu, Petre Iambor și Ștefan Matei de la Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca, a fost depistat un bloc de piatră cu o inscripție în chirilice, incastrat în fundamentul șurii unui locuitor din sat. Transportat la Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca în 1971, monumentul funerar constituie astăzi unul din exponatele lapidarului medieval (Inv. nr. F. 2516).

Blocul de piatră în discuție este un monument funerar la origine sub formă de cruce, ridicat pentru mormîntul unui locuitor român din sat. Brațele crucii au fost ulterior înlăturate prin cioplire, pentru a se realiza linia unui bloc de piatră care să poată fi incastrat în zidul unei construcții, probabil cea în care se găsea în momentul depistării ei. A fost ușor cioplit și în partea superioară, înlăturîndu-se jumătate din semnul crucii săpat pe fața cu inscripție a monumentului. Dimensiunile blocului: $\bar{\text{I}} = 70$ cm, $\text{l.} = 25$ cm, la bază 35 cm, iar grosimea de 19—26 cm.

Textul inscripției este dispus pe două registre, împărțind în mod egal fața blocului de piatră; în primul registru se găsește un text de 4 rînduri privind persoana mortului, al doilea registru cuprinzînd data morții și numără 5 rînduri. Dăm următoarea lectură textului:

1. „<Ai> ce zace
 2. Nuțe șar
 3. a lui du-
 4. mnez<e>u.
-
5. În luna lu<i>
 6. ianuarie
 7. întîia ani
 8. domnuluii
 9. 1749“.

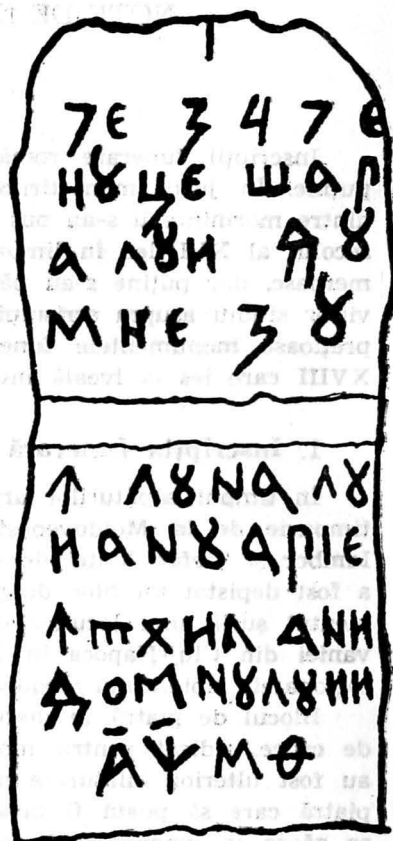
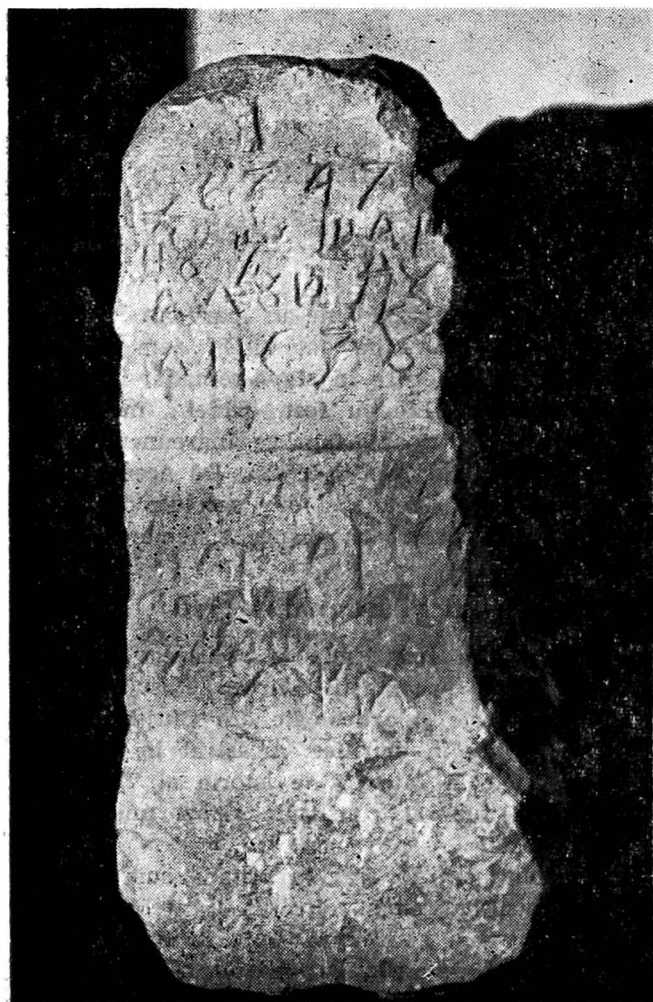
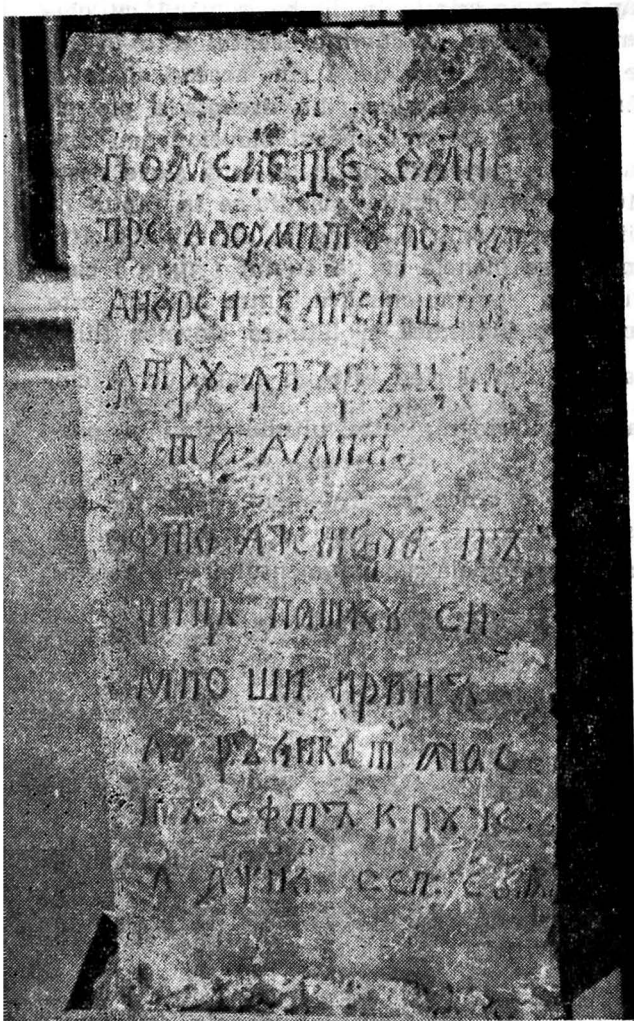

Fig. 1 — 1a. — Inscripția de la Moldovenești.

Textul este relativ bine scris, anul înmormântării fiind redat cu slove-cifre; foarte greu lizibilă este slova-cifră finală, de rangul unităților. De reținut, forma de *șerb* (*şarb*) dată pentru acea de *rob* în registrul superior al inscripției, împrumutându-se termenul din realitățile sociale ale vremii. Crucea funerară a fost cioplită dintr-un bloc de piatră dură, registrul superior fiind mai bine redat și păstrat. Textul întreg este realizat în maniera unei scrieri lapidare rustice, mai puțin ordonate. Meșterul lapidar era unul instruit, dar se pare că practica mai intens meșteșugul ciopliturii în piatră decât pe acela de săpare de inscripții. El este, în tot cazul, un meșter local, român, cunoscător de carte și al meșteșugului pietrăriei, din atelierul căruia trebuie că au ieșit și alte monumente epigrafice funerare, păstrându-ni-se deocamdată cel pe care l-am prezentat în nota de față.

2. Inscripția funerară de la Cluj-Mănăstur din 1754

În urmă cu cinci ani, cu prilejul săpării unei gropi de mormint în cimitirul bisericii ortodoxe din Cluj-Mănăstur (din Deal) a fost descoperită o piatră fune-

ПОМЕНЕПІЕ АМНІЕ
 ПРЕ ААОРМНПЪ РОЗЪ ПЪ
 АНӨРЕН ЕЛНЕН Ш НО"
 ↑ПРЪ ↑ПЪРЪЦІА
 МА АМНН
 ФІНА АУЕПӨРА ПЪ
 РНЦЪ ПАШКЪ СН
 МНО ШН НРННЪ
 АХ РЪАНКАП АУАС
 ПЪ СФПЪ КРХУЕ
 А" АУНА СЕП. ЕЗМЕ

Fig. 2 — 2a. — Inscriptia de la Cluj-Mănăştur.

rară avînd o inscripție româno-chirilică¹, astăzi expusă în Lapidarul medieval al Muzeului de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca (Inv. nr. F. 355).

Piatra funerară cu inscripție româno-chirilică de la Cluj-Mănăştur pe care o publicăm acum este frumos lucrată într-o lespede provenită dintr-o carieră de piatră din împrejurimile Cluj-Napocai, ușor sfărîmicioasă. Ea s-a păstrat în bune condițiuni datorită împrejurării că a fost multă vreme îngropată în pămînt, doar primele cîteva decenii de la punerea ei fiind expusă. În momentul descoperirii se găsea la 0,40—0,60 m sub nivelul de călcare actual.

Înălțimea lespedei este de 1,30 m, din care 0,42 m constituia porțiunea care

¹ Prin grija locuitorului Gavrilă Borza din cartierul Mănăştur inscripția a fost transportată la Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca.

se îngropa, cealaltă porțiune de 0,88 m, cioplită, fasonată, se găsea în afară. Lățimea pietrei variază între 0,42 m (partea fasonată) și 0,45 m, iar grosimea ei între 0,16 m și 0,20 m (porțiunea îngropată).

Pe fațada pietrei funerare este săpată o inscripție în limba română cu chirilice, dispusă pe 11 rînduri, fiecare avînd între 2—4 cuvinte. Textul este în general aerisit: marginea din stînga are un spațiu liber de 4 cm, aceeași distanță fiind lăsată între ultima slovă a fiecărui rînd și marginea din dreapta a pietrei; în cazul rîndurilor 1, 5 și 8 distanța este mai mare, numărul slovelor mai ales în rîndul 5 fiind mai mic. Rîndul final, 11, își plasează ultimele două slove peste linia verticală respectată de celelalte 10 rînduri, explicația găsindu-se în faptul că e ultimul rînd din inscripție, în el fiind redat anul ridicării ei cu 4 slove-cifre ceva mai mari decît restul slovelor, rînd ce se încheie cu un cuvînt (*зале*) care nu se prescurta nici în scrierea manuscrisă româno-chirilică. Între rînduri este lăsată o distanță de 3—5 cm, raportul între înălțimea și lățimea slovelor fiind, în medie, de $\frac{2}{1,5}$. Între partea superioară și primul rînd este un spațiu de 10 cm, aceeași situație înregistrîndu-se în partea inferioară, între ultimul rînd și porțiunea îngropată a lespedei funerare.

Pe cealaltă latură a lespedei este redată o cruce cu ornamente de forme rotunde, în cîmpul acesteia fiind înscrise literele *I H S*, toate cu caractere latine.

Textul inscripției funerare de pe fațeta principală a monumentului este acesta:

1. „Pomenește d<oa>mne
2. pre adormitul robul tău
3. Andrei, Eliei și Ion
4. întru împărăția
5. ta amin.
6. Fiind acestora pă-
7. rinți Pașcu Si-
8. mion și Irină
9. au rădicatu aceas-
10. tă sf<în>tă cruce
11. An 1754 sep. 5 zile“.

Limba folosită este destul de evoluată, lipsită de expresii regionale. Cel care a redactat textul, probabil preotul parohiei din Cluj-Mănăstur (din Deal), posedă o aleasă limbă românească, mărturie partea din inscripție care urmează formula-rului epigrafic funerar compus liber după datele persoanei căreia i se ridică piatra.

Din punct de vedere epigrafic inscripția este foarte bine redată în piatră, după cum și dispunerea textului. Sînt suprascrise cu multă acuratețe slovele *H* (de 4 ori), *8,Λ* (de 2 ori), *н* c (cite o dată). Singurele cuvinte prescurtate sînt cele din rîndul 1 (*d<oa>mne*), 10 (sf<în>tă), marcîndu-se prin titlu aceasta, și cuvîntul *sep.<tembrie>* din ultimul rînd (al 11-lea) al inscripției. Pentru slova *A* sînt folosite două forme, una capitală epigrafică (*A*) și cealaltă minusculă cursivă (*a*). Textul în general este realizat cu multă claritate, dovedind foarte bune cunoștințe de limbă și scriere de către meșterul lapicid care a lucrat monumentul epigrafic. Acest lucru dovedește că lespedeă funerară din 1754 nu e unică, ea se

prezintă ca un monument lapidar româno-chirilic dintre multe altele realizate la Cluj-Napoca, dar care nu ni s-au păstrat.

Monumentul epigrafic româno-chirilic pe care l-am prezentat este mărturie a activității unui atelier de pietrar român, probabil de la Cluj-Mănăstur, care la mijlocul secolului al XVIII-lea deservea nevoile populației românești din orașul de pe Someș și din împrejurimile acestuia.

NICOLAE EDROIU

NOTIZ ZUR RUMÄNISCH-CYRILLISCHEN EPIGRAPHIK

(Zusammenfassung)

Der Verfasser legt zwei rumänisch-cyrrillische Grabinschriften vor, die vor fünf Jahren in Moldovenești (Turda), bzw. auf dem Friedhof der Kirche (auf dem Hügel) von Cluj-Mănăstur gefunden wurden; die erste ist 1749 für Nuțe gesetzt worden, die zweite von dem Ehepaar Simion und Irina Pașcu für ihre Söhne Andrei, Elie und Ioan, im J. 1754. Beide Denkmäler befinden sich zurzeit in der mittelalterlichen Steinsammlung des Historischen Museums von Siebenbürgen in Cluj-Napoca.

Die epigraphische Analyse, die Untersuchung von Schrift und Sprache der Inschriften zeigt die große Meisterschaft der Steinmetze, der Schöpfer dieser Grabdenkmäler; gearbeitet wurden sie in Werkstätten auf dem Gebiet von Turda, bzw. Cluj von rumänischen Steinmetzen, die im 18. Jh. den Bedarf der rumänischen Bevölkerung dieser Gegend deckten.